

в IV кварталі негативне вплив ситуації в сільському господарстві вже не буде таким сильним і темпи росту ВВП вийдуть на рівень I квартала. Врешті, по итогам года ВВП буде на рівні 4,5%.

Список использованной литературы

1. Makogon Y. The investment attractiveness increasing of Black Sea post socialist countries: synergetic approach / [Y. Makogon, T. Orekhova, O. Ryabchyn] // 2 International Conference 'The Economies of Balkan and Eastern Europe Countries in the Changed world' Department of Accountancy, Kavala Institute of Technology, May 7-9, 2010. - Kavala, Greece, 2010. – P. 61-62.
2. Yuriy Makogon, Ilya Khadzhynov RESEARCH OF CREATIVE ROLE OF CITY IN ATTRACTION OF GLOBALIZING INVESTMENT FLOWS Economics & management // Information about 'Economics & management-2010' (ICEM-2010) papers prepared according to the ISI Proceeding format. 2010, № 15. – P. 145-149.
3. Внешнеторговый баланс Украины резко ухудшился [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.fundmarket.ua/news/4ca06a57ebccd/>
4. Макогон Ю.В. Активна частина кризи пройдена, що далі? / Ю.В. Макогон // Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. – 2010. – С. 10-15.
5. Макогон Ю.В. Трансформація фінансових стратегій ТНК в умовах глобальної фінансової кризи: національний вимір / Ю.В. Макогон, Є.О. Медведкіна // Наукові записки Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ: зб. наук. праць. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2010. – [Випуск 1]. – С. 36-43.
6. Макогон Ю.В. Послекризисная ситуация в мировой экономике и Украине / Ю.В. Макогон // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2010. - № 7. – С. 67-74.
7. Украина. Отрицательное сальдо внешней торговли превысило \$1 млрд. в 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://iee.org.ua/ru/detailed/prog_info/13669

I. V. Makogon

TRADE BALANCE OF UKRAINE: OUT OF THE CRISIS.

This article contains ways to resolve the crisis based on an analysis of the trade balance of Ukraine

УДК 338.48 (477)

В. М. Мацука

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Проналізовано сучасний стан туристичного ринку України, розглянуто проблеми його функціонування, визначено напрями розвитку туристичної індустрії та заходи щодо удосконалення механізму державного регулювання туризму в Україні.

Постановка проблеми. Туризм є розвинутою та однією з найдинамічніших галузей світової економіки. Більшої уваги для розвитку туризм заслуговує і в Україні, оскільки ця галузь може забезпечити значний внесок в економіку держави у вигляді нових робочих місць, збільшення надходжень від зовнішньоекономічної діяльності та поповнення державного бюджету через сплату податків. Особливості розвитку туристичної індустрії досліджено в працях А.М. Близнюка, Л.Г. Богуша, Л.І. Давиденко, В.Ф. Данильчука, В.Ф. Кифяка, Н.Й. Коніщевої, М.П. Мальської,

Т.М. Ореховської, Ф.Е. Поклонського, І.В. Смаля, Т.І. Ткаченко, В.І. Цибуха, І.М. Школи [1–10].

Водночас недостатньо уваги приділено проблемам функціонування туристичного ринку, недосконалим залишається механізм регулювання туризму в Україні.

Метою даного дослідження є аналіз сучасних тенденцій та перспектив розвитку туризму в Україні, що передбачає такі наукові завдання: уточнити сутність понять «туризм» та «туристична політика», проаналізувати сучасні тенденції та перспективи розвитку туристичної індустрії, визначити заходи щодо удосконалення механізму регулювання туризму в Україні. Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять методи загальнонаукового пізнання, статистичного та математичного аналізу.

Результати наукового дослідження. Існує декілька підходів до розуміння категорії «туризм». З економічного погляду туризм – це особливий вид споживання матеріальних та духовних благ, послуг і товарів, що виокремлюється в самостійну галузь господарства [1, с. 21].

У статистиці під туризмом розуміють одну з форм міграції населення, не пов'язану зі зміною місця проживання чи роботи [2, с. 6]. Закон України «Про внесення змін «Про туризм» зазначає, що туризм – це тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без зайняття оплачуваною діяльністю [3, ст. 1].

Таблиця 1

Туристичні потоки України у 2000-2009 рр.*

Роки	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон		Кількість іноземних громадян, які відвідували Україну		Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України	
	усього, чол.	темп зростання, %	усього, чол.	темп зростання, %	усього, чол.	темп зростання, %
2000	13422320	-	6430940	-	2013998	-
2001	14849033	110,6	9174166	142,7	2175090	108,0
2002	14729444	99,2	10516665	114,6	2265317	104,1
2003	14794932	100,4	12513883	119,0	2856983	126,1
2004	15487571	104,7	15629213	124,9	1890370	66,2
2005	16453704	106,2	17630760	112,8	1825649	96,6
2006	16875256	102,6	18935775	107,4	2206498	120,9
2007	17334653	102,7	23122157	122,1	2863820	129,8
2008	15498567	89,4	25449078	110,1	3041655	132,8
2009	15333949	98,9	20798342	81,7	2290097	75,3

* Розраховано автором за даними Держприкордонслужби України

Узагальнюючи ці погляди, можна визначити, що туризм – загальне поняття для всіх форм тимчасового виїзду людей з місця постійного проживання в оздоровчих цілях, для задоволення пізнавальних інтересів у вільний час.

Туризм є одним з пріоритетних напрямів розвитку країни. Це визначає державну увагу і проведення стимулюючої державної політики. Туристична політика держави – це сукупність форм, методів та напрямів впливу держави на функціонування

туристичної індустрії для досягнення конкретних цілей збереження та розвитку соціально-економічного комплексу [4, с. 67].

Пріоритетними видами туристичної діяльності у 2009 році, як і у 2008 році, залишаються внутрішній та виїзний туризм. В цілому по Україні на внутрішній туризм припадає 48 % туристів, обслугованих ліцензіатами, 40 % - на виїзний туризм та 12 % на в'їзний (таблиця 2).

Всього протягом 2009 року туристичними підприємствами обслуговано 2,3 млн. туристів (на 25 % менше, ніж у 2008 році) та 1,9 млн. екскурсантів (на 21 % менше) в т. ч. за видами туризму:

- в'їзний – 282,3 тис. осіб (на 24 % менше, ніж у 2008 році);
- виїзний – 913,6 тис. осіб (на 29 % менше, ніж у 2008 році);
- внутрішній – 1,1 млн. осіб (на 21 % менше, ніж у 2008 році).

Таблиця 2

**Структура туристичних потоків (в'їзні, виїзні, внутрішні)
України у 2000-2009 рр.***

Роки	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України		Із загальної кількості туристів:					
			іноземні туристи		туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон		внутрішні туристи	
	чол.	%	чол.	%	чол.	%	чол.	%
2000	2013998	100,0	377871	18,8	285353	14,2	1350774	67,0
2001	2175090	100,0	416186	19,1	271281	12,5	1487623	68,4
2002	2265317	100,0	417729	18,4	302632	13,4	1544956	68,2
2003	2856983	100,0	590641	20,7	344 332	12,0	1922010	67,3
2004	1890370	100,0	436311	23,1	441798	23,4	1012261	53,5
2005	1825649	100,0	326389	17,9	566942	31,0	932318	51,1
2006	2206498	100,0	299125	13,6	868228	39,3	1039145	47,1
2007	2863820	100,0	372455	13,0	336049	11,7	2155316	75,3
2008	3041655	100,0	372752	12,3	1282023	42,1	1386880	45,6
2009	2290097	100,0	282287	12,3	913640	39,9	1094170	47,8

* Розраховано автором за даними Державної служби туризму і курортів України [11]

Зменшення на 25 % загальної кількості туристів, обслугованих туроператорами протягом 2009 року, відбулось через світову економічну кризу, яка суттєво вплинула на доходи населення, та примусила до економії коштів.

За географічними напрямками туристичні потоки майже не зазнали змін. Як і у попередніх роках українці подорожували до Туреччини (42 %), Єгипту (28 %), Греції (3 %), Болгарії (2 %), Об'єднаних Арабських Еміратів (1,7 %). До України приїздили переважно з Росії (44 %), США (10 %), Білорусії (5 %), Німеччини (4 %), Англії (3,6 %),

Перші місця за рейтингами основних показників, як і в попередніх роках, посідають м. Київ, АР Крим та Івано-Франківська область. Зокрема, м. Київ посідає 1 місце майже по всім основним показникам, крім кількості обслугованих екскурсантів – 2 місце та внутрішніх туристів – 4 місце. АР Крим займає 2 місце за всіма показниками, крім кількості виїзних туристів – 17 місце та внутрішніх туристів – 3 місце. Івано-Франківська область займає 1 місце за показниками: кількість обслугованих екскурсантів та внутрішніх туристів.

Кількість в'їзних (іноземних) туристів, обслугованих ліцензіатами протягом 2009 року, становила 913,6 тис. осіб, що менше на 24 % або на 90,5 тис. осіб, у порівнянні з 2008 роком. Зростання кількості обслугованих в'їзних туристів протягом року, відбулось лише в таких областях: Луганській, Івано-Франківській, Тернопільській, та Харківській. Найменша кількість іноземних туристів обслугована ліцензіатами туристичної діяльності в Житомирській, Сумській, Луганській, Черкаській, Тернопільській, Кіровоградській, Київській та Полтавській областях. Традиційно більше 80 % іноземних туристів припадає на 4 регіони: м. Київ (50 %), АР Крим (16,6 %), м. Севастополь (11 %), Одеську область (5,7 %).

Кількість виїзних туристів, обслугованих ліцензіатами протягом 2009 року, становила 282,3 тис. осіб, що менше на 29 % або на 368,4 тис. осіб, у порівнянні з 2008 роком. Зменшення кількості виїзних туристів протягом року відбулось у всіх областях, найбільше зменшення спостерігається у таких областях: Кіровоградська, Дніпропетровська, Одеська, Сумська та Черкаська. Найменша кількість виїзних туристів –обслугована ліцензіатами туристичної діяльності в Кіровоградській, Житомирській, Рівненській, Волинській та Тернопільській областях. 70 % виїзних туристів припадає на м. Київ.

Кількість внутрішніх туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності протягом 2009 р. становила 1,1 млн. осіб, що менше ніж у 2008 р. на 292,7 тис. осіб або на 1,1 %. Зростання кількості обслугованих внутрішніх туристів протягом року, відбулось лише в областях: Житомирській, Сумській та Херсонській. Найменша кількість внутрішніх туристів обслугована ліцензіатами туристичної діяльності в Київській області. Також низький цей показник в Житомирській, Чернігівській, Кіровоградській та Тернопільській областях. Більше 50 % обслуговуваних внутрішніх туристів припадає на туристичні підприємства: Івано-Франківської області (26,8 %), м. Києва (17 %), АР Крим (8,7 %).

Кількість екскурсантів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності протягом 2009 року становила 1,9 млн. осіб, що менше на 21 % або на 496,4 тис. осіб порівняно з 2008 роком. Зростання кількості обслугованих екскурсантів протягом року, відбулось лише в областях: Луганській, Київській, Львівській, Сумській та Херсонській. Найменша кількість екскурсантів обслугована ліцензіатами туристичної діяльності в Київській, Житомирській, Кіровоградській, Миколаївській та Вінницькій областях. Більше 60 % обслуговуваних екскурсантів припадає на туристичні підприємства: Івано-Франківської області (27,3 %), АР Крим (26,7 %), та м. Севастополя (8,2 %).

Обсяг послуг, наданих суб'єктами туристичної діяльності протягом 2009 року становив 9,388 млрд. грн. і збільшився на 17 % або на 1,3 млрд. грн. порівняно з 2008 роком. Зростання обсягу послуг зареєстровано не у всіх областях України, найбільш суттєве спостерігається у Івано-Франківській області на 84 % або на 93,2 млн. грн., Донецькій області на 11 % або на 33,7 млн. грн., м. Севастополь на 6 % або на 15,2 млн. грн. та у м. Києві на 29 % або на 1,5 млрд. грн. Найбільш суттєве зменшення обсягів наданих послуг спостерігається у областях: Дніпропетровській на 32 % або на 123,4 млн. грн., Закарпатській на 33 % або на 13,4 млн. грн., Львівській на 20 % або на 41,1 млн. грн., Полтавській на 52 % або на 29,5 млн. грн. та у АР Крим на 9 % або на 68 млн. грн. 70 % обсягів наданих послуг припадає на туристичні підприємства м. Києва [11].

Платежі до бюджету суб'єктів туристичної діяльності у 2009 році становили 196,5 млн. грн. і зменшились на 6 % або на 11,7 млн. грн. порівняно з 2008 роком. Таке скорочення платежів до бюджету можна пояснити збільшенням кількості приватних підприємств та фізичних осіб, які знаходяться на єдиному податку. Найбільш суттєве зменшення платежів до бюджету спостерігається у Дніпропетровській області на 25 % або на 1,4 млн. грн., АР Крим на 20 % або на 7,7 млн. грн. та у м. Києві на 12 % або на

9,7 млн. грн. Найбільш суттєве зростання платежів до бюджету спостерігається в областях: Донецькій на 16 % або на 1,8 млн. грн., Івано-Франківській на 51 % або на 7,8 млн. грн. та Чернівецькій на 96 % або на 1,2 млн. грн. Більше 60 % обсягів платежів до бюджету припадає на туристичні підприємства: м. Києва (36,4%), АР Крим (16,1%), Івано-Франківської області (11,7%) [11].

Таким чином, наявність всіх ознак самостійної галузі національної економіки та значний рекреаційно-туристичний потенціал в Україні свідчать про необхідність вироблення чіткої державної політики в сфері і впровадження дійових механізмів її реалізації. Регулювання розвитку туристичної індустрії на державному рівні необхідне з метою збільшення валового національного доходу від рекреаційно-туристичної діяльності; захисту споживача туристичних послуг; організації рекреаційно-туристичної діяльності у цивілізованих рамках; збереження й охорони рекреаційно-туристичних ресурсів.

Збільшення валового національного доходу за рахунок туризму регулюється податковим законодавством України, яке повинно передбачати відповідні важелі заохочення розвитку туристичної індустрії. Поповнення місцевих бюджетів за рахунок рекреаційно-туристичної діяльності досягається додатковими місцевими податками, зборами і платежами в межах діючого законодавства (туристичний податок, курортний та готельний збори тощо).

Захист споживача туристичних послуг на державному рівні здійснюється для фізичних осіб (громадян) у межах Закону України «Про захист прав споживачів», а також у судовому порядку, а юридичних (підприємств, організацій, закладів та фірм) – у судовому порядку.

До основних напрямів туристичної політики України належать: захист прав подорожуючих; захист інтересів виробників вітчизняного туристичного продукту; підтримка внутрішнього та в'їзного туризму, що може проявлятися у формі: прямих інвестицій у формування туристичної інфраструктури; наукового та рекламно-інформаційного забезпечення просування національного туристичного продукту на світовому ринку; податкових та митних пільг, стимулюючих надходження інвестицій.

Державна туристична політика базується на відповідній стратегії і тактиці. Туристична стратегія передбачає розробку загальної концепції розвитку і цільових програм, для реалізації яких необхідний час і значні фінансові ресурси. Туристична тактика визначає конкретні дії і прийоми досягнення поставленої мети у конкретно визначених умовах.

Основна мета концепції полягає у створенні сучасної високоефективної і конкурентоспроможної туристичної індустрії, яка забезпечить широкі можливості для обслуговування українських та зарубіжних громадян, а також значний вклад у розвиток соціальної економіки. Для практичної реалізації цієї цілі пропонується перелік заходів (туристична тактика), до яких можна віднести: створення нормативно-правової бази розвитку туризму, що відповідає міжнародній практиці; формування економічних механізмів стимулювання розвитку іноземного та внутрішнього туризму і залучення інвестицій у цю галузь; введення жорсткої системи сертифікації і ліцензування туристичної діяльності тощо. Таким чином, кожна держава, яка розвиває туризм, намагається досягти від його функціонування максимальної економічної ефективності. Організація рекреаційно-туристичної діяльності у правових рамках регулюється: нормативно-правовими актами реєстрації юридичних осіб, а також фізичних осіб, які займаються підприємницькою діяльністю; законодавчими актами про сертифікацію туристичних підприємств та ліцензуванням туристичної діяльності; податковим законодавством.

Висновки та рекомендації. Стан ринку туристичних послуг визначається соціально-економічними та політичними процесами, що відбуваються в Україні,

відтворюючи перебіг реформування суспільного життя. З огляду на це, необхідним є побудова ефективного механізму державного регулювання туризму.

Для того, щоб туристична індустрія України як в цілому в державі, так і в окремих регіонах посіла провідне місце в економічному зростанні, необхідно вирішити на державному рівні ряд таких першочергових завдань:

- створити службу обліку й охорони туристичних ресурсів (складання карт туристичних ресурсів кожної області, оцінка їх у балах, визначення першочерговості їх освоєння, розробка системи заходів щодо охорони природних ресурсів і відновлення пам'яток культури);

- створити службу визначення попиту та реклами туристичних послуг (особливості географічного положення, природних умов, унікальність культурної спадщини тощо зумовлюють необхідність визначення попиту і рекламування у кожному конкретному регіоні);

- розробити програми розвитку індустрії туризму кожної області та планів капітального будівництва й інвестування; вирішити питання підготовки туристичних кадрів (курси, технікуми, коледжі, інститути, університети) та управління підприємствами готельного господарства, харчування, виробництва;

- скоординувати роботу туристичних організацій з транспортними агентствами, культурними установами; обґрунтувати порядок, за яким підприємства індустрії туризму повинні відраховувати частину прибутку в місцеві бюджети на формування інфраструктури та благоустрою району;

- провести оцінку економічної ефективності туризму та рекреаційну оцінку територій; визначити території, сприятливі для туризму та лікування;

- розробити класифікацію місць відпочинку за ступенем значущості, природними умовами, функціональними ознаками, а також методи обґрунтування норм одночасного навантаження на різні природні комплекси.

Список використаної літератури

1. Основи туристичного бізнесу: навч. посіб. / М.П. Мальська, В.В. Худо, В.І. Цибух. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
2. Международный туризм: учеб. / А.Ю. Александрова. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 470 с.
3. Про внесення змін до Закону України “Про туризм”: Закон України від 18.11.2003 р. № 1282-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 50. – Ст. 2600. – С. 34–55.
4. Менеджмент туристичної індустрії: навч. посіб. / І.М. Школа, Т.М. Ореховська, І.Д. Козьменко та ін. – Чернівці: Книги–XXI, 2005. – 596 с.
5. Близнюк А.М. Координація дій на обласному рівні місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері туризму та суб'єктів підприємництва / А.М. Близнюк, Н.Й. Коніщева, Л.І. Давиденко // Вісник ДІТБ. – 2005. – № 9. – С. 8–15.
6. Богуш Л.Г. Підходи до формування стратегії розвитку туристичної індустрії в Україні / Л.Г. Богуш // Туристично-краєзнавчі дослідження: зб. наук. пр. – К.: Кармаліта, 2004. – Вип. 5. – С. 135–155.
7. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навч. посіб. / В.Ф. Кифяк. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 400 с.
8. Поклонский Ф.Е. Развитие государственного регулирования деятельности предприятий / Ф.Е. Поклонский // Вісник ДІТБ. – 2005. – № 9. – С. 21–26.
9. Смаль І.В. Туристична індустрія України: сучасний стан і перспективи розвитку / І.В. Смаль // Туристично-краєзнавчі дослідження: зб. наук. пр. – К.: Кармаліта, 2004. – Вип. 5. – С. 114–134.

10. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: моногр. / Т.І. Ткаченко. – К.: Київський нац. торговельно-економічний ун-т, 2006. – 537 с.
11. Аналітична довідка про роботу туроператорів та турагентів за 2009 рік [Електронний ресурс] / Державна служба туризму і курортів Міністерства культури і туризму України. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua>.

V. M. Matsuka

**MODERN TRENDS AND PROSPECTS OF TOURISM DEVELOPMENT
IN UKRAINE**

The modern tourist market condition of Ukraine is analysed in the article, the problems of its functioning are examined, directions of tourist industry' development and measures on the mechanism' improvement of the state adjusting of tourism in Ukraine are determined.